Nr 553.

Av herr **Osberg m. fl.**, *om vissa anslag till Svenska betes- och vallföreningen.*

Vid en sjukdom, sådan som det svenska jordbruket för närvarande, ekonomiskt sett, genomgår, gäller det givetvis i första hand att söka finna botemedel, som kunna bringa omedelbar hjälp. Därvid måste dock tillses att icke de läkemedel, som tillgripas, göra patienten »i morgon sjufalt värre». Men oavsett huruvida snabbt verkande läkemedel stå till buds, måste hänsyn tagas till sjukdomens djupgående natur och det uppenbara förhållandet, att en slutgiltig sanering kräver åtgärder på lång sikt.

Propositionen nr 266 innehåller otvivelaktigt åtskilliga synnerligen beaktansvärda uppslag, som väl förtjäna att tagas under övervägande. Ett tillförande av ytterligare uppslag till underlag för riksdagens bedömande av möjligheterna till verksamma åtgärder kan givetvis endast tjäna till att öka möjligheterna för en effektiv hjälp. Undertecknade tillåta sig därför framställa följande förslag.

Det avgörande för jordbrukets och särskilt mejerihanteringens ekonomiska framgång är givetvis

1) att förbilliga produktionen; samt

2) att öka marknadspriset.

I förstnämnda hänseende vilja vi fästa uppmärksamheten på den enligt vår uppfattning utomordentligt betydelsefulla fråga, som avser att genom ett rationellt tillvaratagande av de för de svenska klimatiska förhållandena säregna möjligheterna till ett bättre utnyttjande av *den svenska vallodlingen.* I det senare hänseendet gäller det att bereda *en mera merkantil inriktning* åt det svenska jordbrukets, särskilt mejerihanteringens, avsättningsförhållanden. Dessa båda synpunkter skola här var för sig i korthet utvecklas.

Inledningsvis torde därvid följande få bringas i erinran.

Att det svenska jordbruket mer än hittills bör inrikta sig på animal produktion, därom vittna bland annat dels de naturliga betingelserna för jordbruk inom landet, särskilt temperatur- och nederbördsförhållandena, dels ock vårt relativt goda geografiska läge i förhållande till avsättningsländerna för livsmedel över huvud taget, nämligen västra Europas industriländer, speciellt England och Tyskland. Vår tids snabba, säkra och billiga kommunikationer hava medfört, att handelsutbytet länderna emellan i hög grad ökats samtidigt med att varje lands näringsliv måst mer och mer gå in för

att producera det, som detta land visar sig mer konkurrenskraftigt än andra att göra.

Även om sädesslagen under årtusendens lopp lyckats på ett underbart sätt anpassa sig även efter nordvästra Europas klimatförhållanden, och våra växtförädlare under senaste halva århundradet högst avsevärt lyckats höja såväl den kvantitativa avkastningen som, om än i mindre mån, även spannmålens kvalitet, så producera jordens stora, ursprungliga grässlätter med ett klimat, likartat sädesslagens ursprungliga, både billigare och kvalitativt bättre spannmål, särskilt vete, än vad det svenska jordbruket mäktar. Med mindre goda kommunikationer än nutidens var det ekonomiskt lönande och därför berättigat, att det svenska jordbruket mer än nu lade an på odling av spannmål, som också under storindustriens första årtionden till en del kunde avyttras till de uppkomna industriländerna, främst England och Tyskland.

För vallodling och betesvallar samt odling av rotfrukter är däremot vårt klimat mer gynnsamt än de stora transoceana spannmålsländernas i allmänhet är. Även för odling av havre, det mest maritima av sädesslagen, lämpar sig vårt jordbruk. Då havren, blandsäden, rotfrukterna, vallarna och betena användas för kreaturens skull, bör även och ej minst av denna anledning det svenska jordbruket under förhandenvarande förhållanden gå in för vidgad animal produktion. Särskilt bör anläggandet av moderna betesvallar, väl skilda från skogsmarken, som ej skall betas, på allt sätt uppmuntras, liksom ock ett bättre tillvaratagande av gödsel och urin från ladugårdarna.

Vid jämförelse av vårt jordbruk med Hollands och Danmarks, belägna liksom vårt i omedelbar närhet till norra delen av det storindustriella Europa, visar det sig, att dessa länder i avsevärt större grad än Sverige gått in för utförsel av animala produkter. Mer anmärkningsvärt är emellertid, att exporten av animala jordbruksalster från våra grannländer i öster, Finland, Estland och Lettland, efter världskriget stigit kraftigare än hos oss, trots att dessa länder ha mindre goda avsättningsmöjligheter för dessa produkter, än vad vårt land har. Ett par exempel må belysa detta.

Ost importera vi, delvis även från Finland, till och med mera, än vad vi exportera, fastän efter allt att döma utländsk marknad av vissa svenska ostsorter väl kan tänkas kunna vinnas.

Vår export av en så viktig animal produkt som smör har under senare år ända till 1929 varit mindre än före kriget, medan de stora smörexporterande länderna Danmark och Holland ökat sin avsevärt, liksom ock de transoceana länderna Australien, Nya Zeeland och Argentina. Än mer anmärkningsvärt är, att våra grannländer i öster likaledes år från år vunnit en allt större avsättning för smör i utlandet. Det svenska jordbruket har ej mäktat följa med utvecklingen, utan denna har så att säga hoppat över Sverige till grannstaterna på andra sidan Östersjön. Från och med 1929 är

dock den svenska smörexporten större än den var före kriget och är alltjämt i stigande.

Den bristfälliga distributionen av svenska lantmannaprodukter på utlandet visar sig också i de priser, som svenska exportörer ernå. Som regel betalas nämligen holländska, danska, understundom även finska jordbruksalster mera än svenska, trots att kvaliteten numera är densamma, eller åtminstone icke står i proportion till prisdifferenserna. Förhållandet med smöret är även i detta fall belysande. Svenskt smör betalas i England för närvarande ända till 35 öre mindre per kg än danskt och 5 öre per kg mindre än finskt smör. Det svenska exportsmöret är vidare i England en spekulationsvara, därvid gott svenskt smör ofta säljes såsom danskt.

Av det sagda torde framgå, att våra grannländer bättre än vi ordnat avsättningen på utlandet för sina jordbruksprodukter. Liksom fallet är i dessa länder måste vårt lands jordbrukare sammansluta sig till en gemensam och därför stark försäljningsorganisation. Detta är ett statsintresse, som bör på allt sätt uppmuntras. Viktigare än statshjälp är emellertid, att jordbrukarna själva lära sig att tänka ekonomiskt, därefter handla ekonomiskt, ej endast då det gäller produktionen utan även och lika viktigt i fråga om distributionen.

I.

Att rikets animaliska produktion spelar en ofantligt viktig roll i landets hushållning bör framgå bl. a. av den omständigheten att endast mjölkproduktionen — visserligen huvudparten av från vår djurhållning härstammande produkter — enligt statistiken uppgår till omkring 4 080 000 ton, representerande ett försäljningsvärde av omkring 500 miljoner kronor årligen. Med kristiden i minne bör också betydelsen av en jämn och säker tillgång på animaliska produkter för vår folknäring vara klar.

På grund av omfattningen av berörda produktion spelar också en jämförelsevis ringa förbättring beträffande de ekonomiska förutsättningarna därför en mycket stor roll. Så skulle som bekant en minskning av mjölkens framställningskostnad med ett öre per kg betyda, att omkostnaderna för vårt jordbruk årligen minskades och förtjänsten därpå följaktligen ökades med cirka 40 miljoner kronor. Härom bör under nuvarande förhållanden med allt skäl erinras, så mycket mera som just berörda produktionsområde glädjande nog synes erbjuda möjligheter till väsentliga ekonomiska framsteg.

Sedan gammalt har man i vårt land ansett, att djurantalet i viss mån utgjort ett kriterium på jordbrukets intensitet vid olika gårdar. Ju flera djur desto bättre. I anslutning härtill har också foderväxtodlingen i allmänhet inriktats på åstadkommandet av största möjliga kvantitet med mindre beaktande av fordrets kvalitativa värde. Med ökade krav på hög mjölkavkastning har den av anförda skäl uppkommande äggvitebristen hos

vårt eget foder blivit tillgodosedd genom import. På så sätt ha visserligen foderstater med tillräckligt äggvitevärde även för hög produktion kunnat åstadkommas. Men importfodrets dyrbarhet, i jämförelse med omkostnaderna för det hemmaproducerade, har likväl ofördelaktigt påverkat mjölkproduktionens räntabilitet och detta tyvärr icke endast direkt utan även indirekt, genom försvagade djurbesättningar med tilltagande sterilitet och hastig rekrytering m. m., vilket blivit en följd av den i samband med det ensidigt tillämpade utfodringssystemet — alltför utsträcka innefodringen. Även nationalekonomiskt sett har givetvis en, exempelvis för åren 1925—27 till över 75 miljoner kronor per år uppgående förbrukning av foder med utländskt ursprung åtskilligt att betyda, särskilt som den inslagna vägen otvivelaktigt minskat intresset för tillvaratagande av våra egna resurser. Att detta medfört utfodringens fördyrande och därmed ett försvagande av vår konkurrenskraft på exportmarknaden torde vara otvivelaktigt. Den sålunda inslagna vägen utgör icke den rätta grundvalen för en vidare utveckling av vår svenska animaliska produktion. Mer än eljest kräva också de nuvarande tidsförhållandena en omgestaltning i ekonomisk riktning av sättet för foderbehovets tillgodoseende, en omläggning av vår foderproduktion i riktning mot egna skördar med högre äggvitevärde.

Därigenom skulle utfodringen i väsentlig mån kunna förbilligas. Anskaffningspriset för foderenhet — om vi bortse från den tillfälliga möjligheten att just i dessa dagar erhålla nödrealiserad spannmål och fodermedel med därav beroende för närvarande låga prisläge — har vanligen de senare åren hållit sig omkring:

för kraftfoder	16—18	öre	per	foderenhet
» hemmaodlad fodersäd	15—18	»	»	»
» rotfrukter och grönfoder	15—18	»	»	»
» hö	10—15	»	»	»
» kulturbete	5—10	»	»	»

Utvidgad betesgång och användning av mera hö i foderstaten för vintern, än vad nu vanligen i allmänhet förekommer, är den väg, som förnämligast leder till förbilligande och säkerställande av den animaliska produktionen, och en omläggning i den riktningen synes dess bättre även väl vara realiserbar. Det synes nämligen, främst genom Svenska betes- och vallföreningens verksamhet, vara ådagalagt:

att den täta kulturvallmattan lämnar det bästa och sundaste foder, som kan åstadkommas, och att detta i betesstadiet är att anse såsom kraftfoder, visserligen med hög vattenhalt;

att kraftfoderfrågan därför genom rationell beteskultur kan lösas för sommarens vidkommande;

att kulturbete lämnar tillräcklig avkastning även för upprätthållandet av den nutida höga mjölkproduktionen;

att också avkastningen per arealenhet därigenom blir den högsta tänkbara; samt vidare

att rationell betesdrift därför förbilligar djurhållningen ej blott direkt utan även indirekt genom uppkomsten av sundare och produktionskraftigare djurbesättningar.

Dessa glädjande förhållanden äro numera tillförlitligt konstaterade även vid det praktiska jordbruket i olika delar av vårt land. Visserligen äro många frågor ännu outforskade, på vilka framgången av den rationella beteskulturen är beroende. Då dess snabba genomförande emellertid måste betraktas som en av vårt jordbruks viktigaste angelägenheter, böra effektiva åtgärder snarast vidtagas för klarläggande av ännu outredda praktiskt viktiga detaljfrågor ävensom för möjliggörande av beteskulturens rationella anläggning över hela landet.

I södra och mellersta Sverige torde under nuvarande förhållanden flerstädes kunna rekommenderas att anlägga betesvallar på åkerjorden. För Norrlands vidkommande är denna väg i allmänhet icke framkomlig. Här måste liksom i vissa delar av södra och mellersta Sverige till väsentlig del, särskilt vid det mindre jordbruket, de naturliga hittillsvarande betes- och skogsmarkerna anlitas. Betydelsen av att i möjligaste mån genom stegrad avkastning per arealenhet minska behovet av skogsbete torde få anses obestridligt såväl med hänsyn till den animaliska produktionens krav som på grund av föreliggande skogsvårdsintressen. Erfarenheten visar emellertid, att olika odlingsmetoder böra användas under skilda förhållanden. Så synes ytbehandling, särskilt på vissa råhumusjordar i Norrland, icke leda till önskvärt resultat. Egentlig odling måste ofta tillgripas och därigenom ha flerstädes givande kulturer åstadkommits. Försök ha emellertid hittills icke kunnat utföras på sådant sätt, att det varit möjligt att på resultaten därav grunda tillförlitliga anvisningar för den jordbrukande allmänheten. I anledning härav föreslås utförandet av erforderliga kultiveringsförsök, till en början tre sådana på olika platser med för Norrland typisk fastmarksjord.

Vardera fältet torde om möjligt böra närmast omfatta dels nyodling med och utan kalkning och jordympning, dels till jämförelse härmed förbättringsåtgärder genom ytbehandling med och utan kalkning samt med och utan hjälpsådd. För erhållande av praktiskt tillförlitliga resultat bör avkastningen bedömas genom tillhjälp av betande djur, varvid även värdefulla erfarenheter för betesskötselns vidkommande torde kunna erhållas. Det kan väl tänkas, att berörda uppgifter också kunna lösas på flera mindre försöksfält i närheten av varandra. Dessa tänkas fortsatta åtminstone under fem år och för ett mera tillförlitligt bedömande av erhållna resultat bör i erforderlig utsträckning grundvattenstånds-, nederbörds- och temperaturmätningar utföras samt markundersökningar, noggranna botaniska och kemiska foderanalyser åstadkommas.

Kostnaden för varje försöksplats torde, enligt upplysningar, som erhållits närmast från Svenska betes- och vallföreningen, kunna beräknas sålunda:

Anläggning med erforderlig vattenavledning och inhägnad (6—8 fållor)	2 400	kronor
Anordningar för grundvattenståndsmätningar m. m.	200	»
Resor för planläggning och ledning vid anläggningen	200	»
Kreatursvård, frakt och inmontering	1 000	»
Summa engångskostnader	3 800	kronor
Årliga kostnader för försökens genomförande, såsom assistentarvode, resekostnader för assistent och ledare, analyser, extraarbeten, bokföring och kontroll, ha beräknats till	3 000	»
Tillsammans skulle sålunda krävas för tre fält, engångskostnader	11 400	»
samt årliga kostnader sammanlagt under fem år	45 000	»
eller i sin helhet	56 400	kronor.

Tillförlitligare kännedom bör kunna påräknas genom dylika försök ej blott beträffande vilka odlingsmetoder, som med tillförsikt kunna rekommenderas, av vikt ej minst med hänsyn till den pågående kolonisationen och för erhållande av effekt utav de betydande belopp, som staten årligen anslår till betesförbättringar, utan även med avseende på skötsel och utnyttjande av kulturbetesmarkerna i Norrland.

En annan särskilt för Norrland allvarlig brist bör i detta sammanhang även föranleda särskilda åtgärder. Så finnes här nämligen icke frö lämpligt för insådd av betesvallar, tyvärr endast i mindre utsträckning även för vanliga slåttervallar, att tillgå. Endast smärre sådana, anordnade av kemisk-växtbiologiska anstalten i Luleå samt av Svenska betes- och vallföreningen förekomma. Dessa visa emellertid fröodlingens möjligheter härstädes. Förädlat material i större utsträckning torde ännu icke kunna erhållas under åtskilliga år framåt. Då emellertid utgångsmaterial härstammande från vilt växande arter nu finnes, men jordbruket ännu icke kan erhålla tillförlitlig vara därav för insådd, föreslås att ett anslag av 500 kronor under en tid av minst fem år årligen ställes till Svenska betes- och vallföreningens förfogande för åstadkommande av fröodlingar på lämpliga platser inom Norrland av de viktigare betesgräsen. Genom samarbete med Sveriges utsädesförenings här förekommande filialer bör detta arbete på ett gagnande sätt kunna genomföras.

Även andra för den rationella beteskulturens genomförande viktiga frågor kräva en fullständigare belysning, än vad hittills åstadkommits och detta gäller landet i övrigt i lika hög grad som Norrland. Det gäller att med frångående av, vid den vanliga hos oss tillämpade betesgången, vanliga

principer övergå till att grunda även den nu högt uppdrivna mjölkproduktionen härpå. Och härför måste kulturbeten åstadkommas och deras utnyttjande baseras på genom praktiska försök vunnen sakkännedom. I flera avseenden är emellertid denna kännedom ännu mycket bristfällig, varför jordbruket i stort icke kan erhålla den sakliga ledning och den allmänna undervisningen det erforderliga material, som tidsförhållandena kräva.

Huru väl sommarutfodringen än ordnas genom betesgång, kvarstår likväl för vinterutfodringen en brist på kväverikt foder, som vållar en betydande ekonomisk uppoffring. Även i detta avseende synas vissa av Svenska betes- och vallföreningen samlade erfarenheter giva förhoppning om att en förbättring bör kunna ske. Härför kräves emellertid en omläggning av nu allmänt tillämpade principer vid vår vallodling, så att ett vinterfoder, främst hö, därifrån erhålles, rikare på foderäggvita än det nu tillgängliga. Härmed står och faller i stort sett möjligheten att förbilliga vinterutfodringen. Berörda omläggning bör gå ut på att erhålla möjligast klöverrika växtföljdsvallar, tidigare tagna höskördar och övergång till vallar av betestyp för omväxlande slåtter och betning. Med ökade ekonomiska svårigheter och därmed minskad köpkraft för kraftfoder har baljväxtodlingens betydelse för våra slåttervallar också alltmera uppmärksammats. Den tidiga foderskördens större äggvitevärde är numera även fullt konstaterad, om också tyvärr blott mera försöksvis. Därav framgår emellertid, att fodervärdet genom den tidiga slåttern av våra klöver- och timotejvallar i väsentlig mån kan ökas utan nämnvärd nedgång i den skördade mängden av foderäggvita, varigenom även kraftfoderbesparing kan ske eller större halmmängd utfodras.

Slutligen har frågan framkommit även om användande av betesvall för tillgodoseende av vinterbehovet av foder. Genom direkta försök torde vara utrönt, att vall av betestyp — betesvall omväxlande använt till slåtter och bete — lämnar avsevärd avkastning av äggviterikt hö eller dylikt material för ensilageberedning för vinterbehov. Med en råproteinhalt i vanligt gräsblandat klöverhö av omkring 9—10 % håller hö från vall av betestyp enligt gjorda undersökningar 12—15 % därav och ej sällan betydligt mera. Användningen av dylikt foder möjliggör givetvis avsevärd kraftfoderbesparing och därmed minskning i vårt beroende av det utländska kraftfodret. De lovande resultaten synas också hava medfört, att man vid den rådgivande verksamheten på området kunnat tillråda anförda dock ännu i stort sett alltför litet beprövade vägar för foderbehovets tillgodoseende. Ansvaret för de åtgärder, som härför böra vidtagas, synes emellertid fordra, att ovan berörda principer prövas genom att under tillförlitlig kontroll genomföras vid härför lämpliga praktiska jordbruk.

Det skulle härvid alltså gälla

1) möjligheten att tillgodose behovet av äggviterikare foder genom vallodlingens omläggning i ovanberörd riktning,

2) i vad mån sålunda åstadkommet hemmafoder kan ersätta egentligt kraftfoder vid mjölkproduktionen, samt

3) huru en dylik omläggning ekonomiskt inverkar på den animaliska produktionen och på jordbruksdriften i sin helhet i vårt land.

Försöken torde lämpligen böra utföras under ledning av Svenska betes- och vallföreningen i samråd med centralanstaltens för jordbruksförsök husdjursavdelning i vad det berör anförda punkt 2 och lantbrukssällskapets driftsbyrå beträffande den ekonomiska kontrollen.

För ändamålet böra genom överenskommelse med lämpliga jordbruk, där vallkultur finnes, inrättas kontrollgårdar, för vilka medel ställas till förfogande att av Svenska betes- och vallföreningen redovisas. Givet är, att värdefulla resultat borde kunna påräknas, så snart kontrollen blivit genomförd ett eller annat år. Försöken torde dock böra fortsättas minst fem år.

Efter företagen orientering på ort och ställe skulle följande gårdar för detta ändamål kunna föreslås: nämligen Torsätra gård, huvudsakligen lerjord, i Uppland, Boda gård vid Hasselfors, varest jordmånen huvudsakligen är moränjord, samt Blombacka gård i Västergötland med i största utsträckning lättare sandblandad jordmån. Därtill kommer att för Norrlands vidkommande åtminstone en dylik kontrollgård borde inrättas, och utsikt torde föreligga att kunna åstadkomma en sådan på Holm vid Björkå bruk, där liksom vid nyss anförda gårdar utsträckt betesdrift redan sedan åtskilliga år tillbaka förekommer.

Under förutsättning av att följande kostnadskalkyl skulle kunna läggas till grund ha vi övertygat oss om att vederbörande ägare äro villiga att under erforderlig tid ställa sina jordbruk till förfogande för detta betydelsefulla ändamål.

Erforderliga utgifter hava för varje särskild plats beräknats till:

en assistent	2 500	kronor
inspektion, ledning och kontroll	1 000	»
ersättning för extrakostnader på grund av försöks- och kontrollverksamheten, ökade arbetskostnader, säkerligen krävande en man extra	1 500	»
bokföringskostnader	625	»
foderanalyser	375	»
avgift såsom ersättning för förlustrisk på grund av intrång i och omläggning av driften, extra stark försöksgödsling o.s.v.	1 500	»
Summa	7 500	kronor.

Såsom engångskostnader beräknas utgifter för:

en absolut erforderlig lass- och kreatursvåg samt i övrigt erforderliga vågar och verktyg	1 500	kronor
extra stängselkostnader på grund av försöksindelning av betesmarkerna	500	»

beräknade kostnader för nyanläggningar av för kontrollen erforderliga vallar ..... 1 000 kronor

Summa engångskostnader för varje gård 3 000 kronor.

För fyra beräknade kontrollgårdar skulle engångskostnaden alltså bliva 12 000 kronor och den årliga kostnaden för samtliga gårdar 30 000 kronor, eller tillsammans under loppet av 5 år en utgift uppkomma av 162 000 kronor.

Beaktas bör, att det här torde gälla åstadkommandet av tillförlitlig vägledning för samtidens säkerligen största omläggning inom vår lanthushållning, samt att den rådgivande verksamheten i dylikt avseende liksom upplysningsarbetet på området i allmänhet härför näppeligen genom att stödja sig endast på resultaten av smärre försök och enstaka okontrollerade iakttagelser kan erhålla den styrka och tillförlitlighet, som härför dock kan anses erforderlig. Genom berörda kontrollgårdar skulle också för undervisningen och utbildningen på betes- och vallkulturens område erhållas högst värdefulla demonstrationsobjekt liksom vissa möjligheter att genomföra försök och undersökningar beträffande skörde- och bärgningsmetoder för foder från betesvallar och tidigt skördat foder i allmänhet, för vilka undersökningar jordbrukstekniska föreningen sökt understöd, men för vilket ändamål lämpliga platser endast med viss svårighet kunna erhållas. Härigenom skulle möjlighet även kunna beredas att erhålla upplysningar av större värde för det praktiska jordbruket rörande många i övrigt viktiga detaljer för arbetet på betes- och vallkulturens genomförande, såsom exempelvis angående det ekonomiska värdet hos olika valltyper, betesdriftens ekonomiska organiserande, frågan till vilken avkastning betesvall måste drivas för mjölkproduktionens upprätthållande o. s. v. samt i vilken grad betesdriften bör kunna utvidgas på bekostnad av annan odling, på vilket sätt högsta möjliga fodervärde kan uttagas av en vall av betestyp m. m.

Den rationella beteskulturen är en den senare tidens odlingsgren. Dess snabba genomförande synes önskvärd. Om så är fallet kräves givetvis, att tillförlitliga, under praktiska förhållanden åstadkomna erfarenheter härom snarast samlas och detta kan icke gärna ske annorledes än genom ett under statens medverkan organiserat arbete, varigenom jordbruket i stort skulle besparas stora kostnader för försök och experiment och samhället de förluster, som äro en indirekt följd av att en ekonomiskt förmånlig odling alltför långsamt vinner insteg.

II.

Det svenska köpmansyrkets utveckling till en på gedigen utbildning och ansvarsmedveten arbetsamhet grundad grupp av näringsidkare är i Sverige icke av alltför gammalt datum. De senaste årtiondena ha emellertid att uppvisa en målmedveten utveckling i detta hänseende, som redan lämnat

löftesrika resultat. Den stora och för landet betydelsefulla framgång, som på senare tid följt vår exportindustri, har givetvis en av sina starkaste anledningar häruti. Den rent merkantila anordningen av exporten av jordbruksprodukter och särskilt då av mejerihanteringens tillverkningar torde emellertid obestridligen befinna sig på en efterbliven ståndpunkt.

Det måste erkännas att statens uppgifter i detta hänseende äro ganska begränsade. Huvudvikten ligger här som eljest inom det ekonomiska området på det enskilda initiativet. Därav följer emellertid icke, att det allmänna skulle sakna varje möjlighet att verksamt bidraga till den utveckling, som för det svenska jordbrukets framtid, sedd på lång sikt, synes oundgänglig.

Det är en händelse, som ser ut som en tanke, att den svenska industriexporthandelns uppsving föregåtts av en till synes icke så omfattande, men till sina verkningar säkerligen betydelsefull åtgärd, nämligen beviljande av anslag till handelsstipendier.

1896 års riksdag beviljade för första gången anslag till handelsstipendier. Anslag för detta ändamål utgick sedan för tiden till och med år 1908.

Avsikten med handelsstipendierna var från början att bereda unga män tillfälle att erhålla kännedom om utländska handelsförhållanden. Emellertid inträdde under årens lopp härutinnan en förändring så till vida, att vid stipendiernas utdelning hänsyn alltmera kom att tagas till sökandens förmodade lämplighet att verka för avsättning av svenska varor. (Betänkande om nya organisationer av utrikesdepartementet, diplomatien och konsulatväsendet, Stockholm 1906, ss. 19 o. ff. samt bil. 14; Kungl. prop. n:r 114/1908.)

1908 års riksdag beslöt att för år 1909 anvisa två anslag, det ena till handelsstudiestipendier och det andra till exportstipendier. Denna uppdelning av stipendieverksamheten grundades på ett förslag av kommerskollegium, som därmed ville vinna att såväl det ändamål, vartill anslaget till handelsstipendier ursprungligen avsetts, som det ändamål, samma anslag faktiskt kommit att tjäna, skulle kunna behörigen tillgodoses. (Se Kungl. prop. n:r 114/1908.) Föreskrifter om de båda stipendierna meddelades av Kungl. Maj:t den 17 juni 1908 (se redogörelse i statsrådsprotokollet den 14 januari 1910, bifogat samma års statsverksproposition) samt i kommerskollegii kungörelse den 23 juli 1908 angående exportstipendier och handelsstudiestipendier för år 1909 (Svensk författningssamling 1908, bih. nr 51). Enligt dessa föreskrifter, som bleve gällande även för de under de följande åren till och med den 31 oktober 1921 utdelade stipendierna, skulle exportstipendierna tjäna som understöd åt personer, som utan officiell ställning, företrädesvis i Ryssland, på Balkanhalvön eller i länder utom Europa verkade för avsättning av svenska exportartiklar, samt handelsstudiestipendierna tjäna såsom understöd för förvärvande utomlands av praktiska insikter i handelsyrket.

Anslag till handelsstudiestipendier och exportstipendier utgingo sedan för åren 1910—1917 samt för år 1921. För åren 1918—1920 utgick endast anslag till exportstipendier.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 7 januari 1921 av frågan om anslag för år 1922 till uppehållande av stipendieverksamheten biträdde dåvarande chefen för handelsdepartementet en av Sveriges allmänna exportförening gjord och av kommerskollegium tillstyrkt framställning om sammanförande av de båda anslagen till exportstipendier och handelsstudiestipendier till ett anslag, med vilket bägge stipendiatgrupperna skulle tillgodoses, ävensom ett i anslutning härtill av kollegium framlagt förslag till vissa ändringar i de för stipendierna förut gällande bestämmelserna. Mot de av Kungl. Maj:t föreslagna ändrade grunderna för stipendieverksamheten hade riksdagen intet att erinra. Med hänsyn till de förefintliga, relativt stora besparingarna å stipendieanslagen fann sig riksdagen emellertid böra för år 1922 bevilja ett något lägre anslagsbelopp än det, varom Kungl. Maj:t hemställt.

Enligt de nya föreskrifterna (se Svensk författningssamling 636/1921) skulle exportstipendierna utdelas såsom understöd till personer, som ville, utan officiell ställning, utrikes verka för avsättning av svenska exportartiklar, import till Sverige av råvaror och andra förnödenheter samt transitohandeln över Sverige, samt handelsstudiestipendierna, vilka dock numera icke utgå, utdelas såsom understöd till personer, som önskade utrikes förvärva praktiska insikter i handelsyrket.

För budgetåren 1923/1924 och 1924/1925 äskade Kungl. Maj:t på grund av besparingar från föregående år ej något anslag för ifrågavarande ändamål. Sedermera har anslag alltid utgått. Handelsstudiestipendier utdelades sista gången år 1923. Därefter har endast utdelats exportstipendier.

Exportstipendieverksamheten har i huvudsak varit inriktad på att främja avsättningen av svenska industriprodukter på främmande marknader. De äldre bestämmelserna angåvo, såsom av det förut anförda framgår, att stipendieverksamheten skulle avse företrädesvis Ryssland, Balkanhalvön eller länder utom Europa. I de gällande bestämmelserna är denna begränsning ej angiven, men i praxis har begränsningen alltjämt i regel iakttagits. Undantag hava visserligen förekommit. De hava emellertid gällt allenast åren 1918—1923 eller den s. k. efterkrigstiden. Under det senaste tiotalet år har försäljning av jordbruksalster egentligen endast förmedlats av en exportstipendiat, nämligen av en från senare delen av år 1921 till senare delen av år 1924 i Estland, Lettland och Lithauen stationerad exportstipendiat. Vid exportstipendiernas utdelning tages numera i varje fall hänsyn uteslutande till om genom stipendiums utdelande avsättningen av de svenska industriprodukterna kan främjas.

Vidare må anmärkas, att riksdagen under åren 1897—1909 anvisade anslag till befrämjande av avsättningen i främmande länder av alster av svensk industri och svenska näringar.

Detta anslag togs till sin väsentliga del i anspråk för uppehållande av en mejeriagent- och lantbrukskonsulentbefattning i England samt en fiskeriagentur i norra Tyskland. En obetydlig del av anslaget tilldelades under vissa år i sammanhang med fördelningen av anslaget till handelsstipendier någon person för att i främmande länder verka för avsättning av svenska industrialster.

Från och med 1910 skedde beträffande detta anslag den förändring att — med undantag för år 1922 — det under nionde huvudtiteln anvisas såsom anslag till befrämjande av avsättning i främmande länder av alster utav svenska lantbruket och dess binäringar samt fiskerinäringen. Detta anslag har använts till uppehållande av vissa lantbrukskonsulentbefattningar i utlandet.

Det framgår av denna redogörelse att statens exportstipendiater med oväsentliga undantag utskickats till utomeuropeiska länder för att bereda vidgad marknad åt svenska industrivaror. Det synes vara en betydelsefull uppgift att genom åtgärder av samma art söka bibehålla och vidga den utländska marknaden för svenskt smör och svensk ost liksom för övrigt även för andra lantmannaprodukter, nämligen ägg, fläsk och kött m. m. Genom en enskild donation från Knut och Alice Wallenbergstiftelsen har sedan år 1928 ett mindre antal smörstipendiater beretts tillfälle att utresa till England, där deras verksamhet redan satt betydelsefulla spår. Det synes lämpligt att staten upptager denna tanke och i ökad utsträckning tillgodoser det intresse, som denna donation på ett föredömligt sätt sökt främja. För detta ändamål torde ett särskilt anslag böra ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att i fortsättningen bereda möjlighet för ett antal merkantilt skolade unga män att i de importerande länderna, främst England och Tyskland, samt i de konkurrerande länderna Danmark och Holland studera hithörande förhållanden på det att dessa stipendiater sedermera själva skola kunna omsätta de vunna erfarenheterna i praktisk handling. Hade Sverige liksom Danmark gjort detta för 20—25 år sedan skulle för visso mycket vara vunnet.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen ville

1) såsom statsbidrag till Svenska betes- och vallföreningen för fröodling av de inom Norrland viktigaste betesgräsen för budgetåret 1930—1931 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 500 kronor;

2) såsom organisationsbidrag till Svenska betes- och vallföreningen för anordnande av kultiveringsförsök för utrönande av vilka metoder, som böra förordas vid beteskulturens införande på olikartade jordområden i Norrland, för

budgetåret 1930—1931 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag dels av kronor 11 400, utgörande engångskostnader, dels av kronor 9 000, motsvarande beräknade årskostnader;

3) såsom statsbidrag till Svenska betes- och vallföreningen för anordnande av fyra kontrollgårdar för budgetåret 1930—1931 under nionde huvudtiteln anvisa dels ett extra anslag av kronor 12 000, motsvarande engångskostnad, dels ock extra anslag av kronor 30 000, motsvarande den beräknade årskostnaden; samt

4) för utdelning såsom exportstipendier för studier i utlandet av det svenska jordbrukets och särskilt den svenska mejerihanteringens exportförhållanden för budgetåret 1930—1931 under nionde huvudtiteln anvisa ett extra förslagsanslag av kronor 25 000.

Stockholm den 9 april 1930.

Oscar Osberg. *Johan Jönsson.* *B. G. Prytz.*